

#СПАЛЕНІ СЕЛА: Насильство повертається - Село Перемога ("Перемога")

Guido Hausmann, 16.03.2022

Перемога - одне із «спалених сіл» України. Після Голодомору та нацистського терору насильство повертається.

Історикині та історики України завжди бажали, щоб Україні приділялося більше уваги, щоб ЗМІ показували її карту, а її міста та регіони, її річки та ландшафти потрапляли до нашої свідомості. Це відбувається зараз, але це карти жорстоких руйнувань і насильства з боку російської армії. Тож тепер ми знаємо Харків, Маріуполь, Київ тощо як міста, які воювали, як міста нібито без історії та культури, як прості території військової боротьби та розрухи, оборони чи завоювання. Проте великі міста України - це перлини історії та культури - Київ, Харків, Одеса, Львів та багато інших, які показують різноманіття цієї країни та Європи.

Але тут я хотів би представити маленьке село Перемога, яке розташоване приблизно за 50 кілометрів на схід від Києва і колись перед Другою світовою війною називалося Ядлівкою. Це село також має свою історію та культуру. У вівторок, 8 березня, повідомлялося, що в селі зруйновано православну церкву та намісництво, чи вціліли священик та його родина після руйнування, не повідомлялося. У суботу, 12 березня, Міністерство оборони України повідомило, що російська армія напередодні застрелила шістьох жінок і дитину, які намагалися виїхати з села в бік Гостролуччя і дістатися до безпечного місця. Кількість постраждалих поки невідома. Інші люди змушені були повернутися в село.

Доля багатьох населених пунктів

Має сенс розмістити цей акт насильства в більш широкому історичному контексті, щоб було легше зрозуміти, що сталося. Перемога - одне із «спалених сіл» України, яке має подібну долю з великою кількістю інших міст області і не тільки. Таких «спалених сіл» в Україні понад 300. Що тепер означає цей термін?

На початку Радянського Союзу Ядлівка була досить процвітаючим українським селом, в якому проживало близько 5000 жителів. Більш детальної інформації невідомо, оскільки тут немає ні сільського літопису, ні старих фотографій, лише те, що збереглося в сільському музеї в школі і розказано людьми в селі. У 2000-х роках почали говорити про до 800 жителів, які загинули під час Голодомору, великого голоду початку 1930-х років, навмисно спланованого Сталіним та його поплічниками. Тоді солдатів Вермахту спочатку привітно зустріла частина населення села, тим більше, що вони повернули частині сільського населення землі та будинки, які Сталін відібрав десять років тому під час примусової колективізації. Але це швидко змінилося, коли восени 1941 року стратегія блицкригу Гітлера провалилася. У січні 1942 року німці депортували близько 50 молодих людей на примусові роботи до Німецького рейху, а в грудні того ж року підрозділи оперативної групи СС у помсту за нібито співпрацю з радянськими партизанами вбили 29 жителів села та змусили їхніх родичів з дітьми спостерігати за

вбивством; наприкінці серпня 1943 року Вермахт, коли відступав, за чотири дні знищив усе село дощенту – за винятком церкви, яка була єдиною будівлею в селі, яка пережила війну, оскільки використовувалася Вермахтом як командний центр. Колишня православна церква використовувалася радянськими військами до війни як комора, а в період з 1941 по 1943 рік – як культове місце. Значна частина населення села була повішена, розстріляна або спалена у своїх будинках, вціліле населення, близько 1300-1500 осіб, було відправлено на примусові роботи до Німеччини. Ось і закінчилась Ядлівка. Після 1945 року село відбудували як Перемогу, частково за рахунок колишніх примусових робітників, які повернулися до невпізанного села.

Протягом десятиліть після 1945 року у мешканців села розвивалися різні форми пам'яті німецького військового насильства, серед яких домінували офіційні радянські форми: у сільському парку встановлено обеліск, у сільській школі відкрито постійну експозицію в музеї (з великим портретом с. Сталіна, що збереглася); святкування перемоги 9 травня мали широкий резонанс. Але, перш за все, жінки села регулярно збиралися в серпні до і після 1991 року, щоб відзначити знищення села, масове насильство над сім'ями та родичами та час, коли вони були примусовими робітниками в нацистській Німеччині. Колишній голова колгоспу, міський голова та вчитель історії села Микола Красножон, який, будучи випускником Київського університету імені Тараса Шевченка, був одним із небагатьох російськомовних у селі, у 1970-х роках зберіг список з іменними відомостями про 1326 загиблих селян, які перебували в Німеччині під час війни, місця їх депортації та характер примусової праці до пожежі.

Після відбудови знову в руїнах

Після розпаду Радянського Союзу та здобуття Україною незалежності православну церкву в селі відбудували і використовували для богослужіння, що спочатку викликало неоднозначну реакцію. Економічний крах 1990-х років не показав радянські післявоєнні десятиліття в поганому світлі. У 1990-х роках також існували слабкі контакти між однією організацією миру Фондом Мартіна Нільмоллера і селом, які значно активізувалися у 2000-х. Зруйнована під час війни вежа церкви була відбудована і з роками церква стала суспільно-культурним центром міста.

У ці роки мене запитали, чи можу я як історик супроводжувати пам'ятну роботу фонду в селі. Багато колишніх примусових робітників бажали повернутися на місце примусової праці в Німеччині, відвести цьому часу належне місце в їхньому житті. Фонд взявся за цю турботу і протягом багатьох років розвивав активний обмін з «Перемогою», який також включав зустрічі молоді та дозволяв. У сільській школі облаштували новий дитячий садок. Коли я востаннє був у селі у 2015 році, більшості колишніх примусових робітників уже не було в живих, і ми обговорювали Євромайдан, окупацію та анексію Криму Росією та військове насильство в частині сходу України. У селі почали обриватися багато контактів з Росією, оскільки люди розходилися у своїх політичних поглядах і більше не можна було ділитися досвідом.

Зараз будівля православної церкви, яка пережила Другу світову війну і процвітала з 1990-х років, лежить у руїнах. Церква лише нещодавно відокремилася від Московського Патріархату і підпорядковувалася Православній Церкві Київського Патріархату. Останні примусові робітники досі живуть у будинку престарілих, до Перемоги повертаються насильство та травми часів війни, і навіть на рівні села зв'язки з Росією остаточно розірвали. Скільки цього разу буде Перемог в Україні?

PS: Тим часом Перемога була звільнена, але село стало одним із найбільш знищених в околицях. Людям довелося пережити насильство та приниження, не дозволяли фотографувати та вони змушені були здавати мобільні телефони. Третина будинків пошкоджена, багато будинків зруйновано. Священик і його родина залишилися живими. Відбудова починається, травма залишається. **06.05.2022**